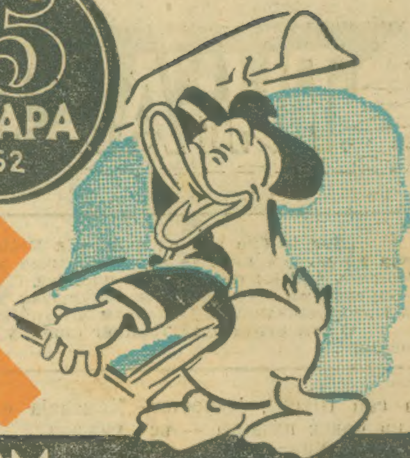
ПОЛИТИКИН ЗАБАВНИК

15 ДИНАРА 1952

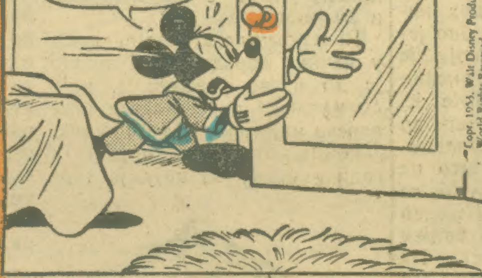
ИЗЛАЗИ СУБОТОМ

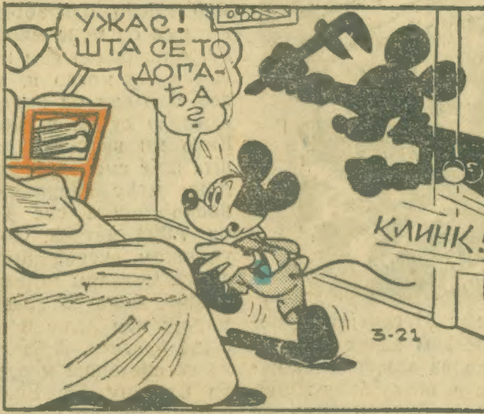
Година XVII — Број 182 — Субота, 25 јун 1955

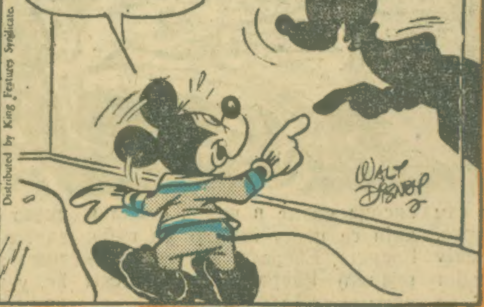

Повратак и борба с двојником

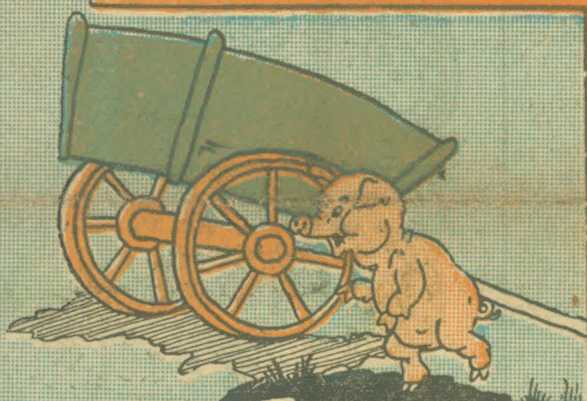
4

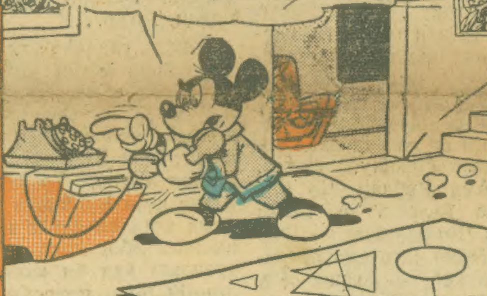

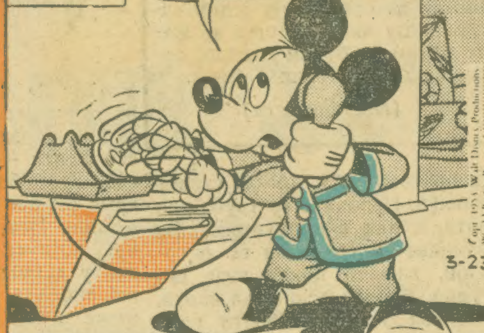

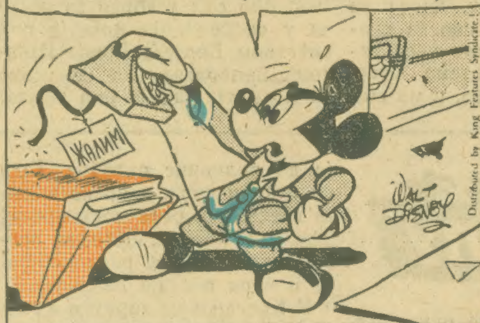

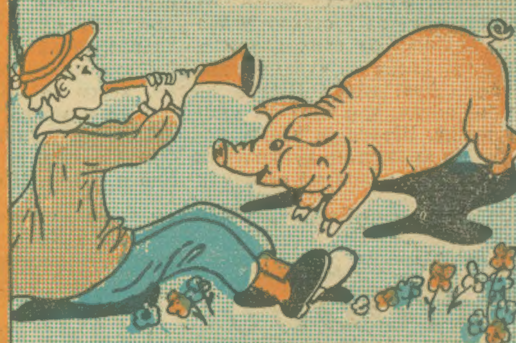

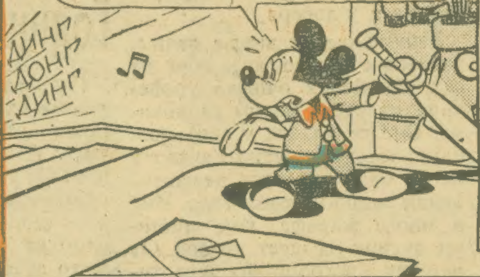

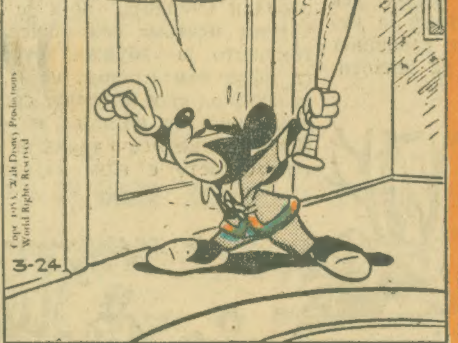

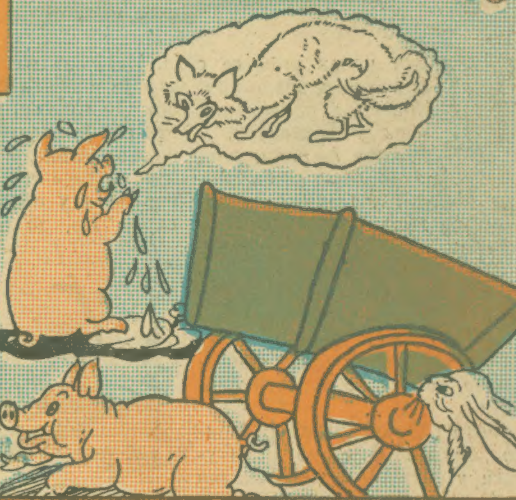

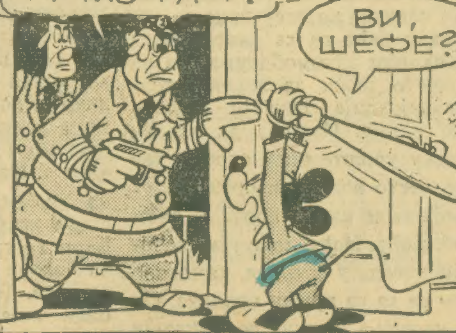

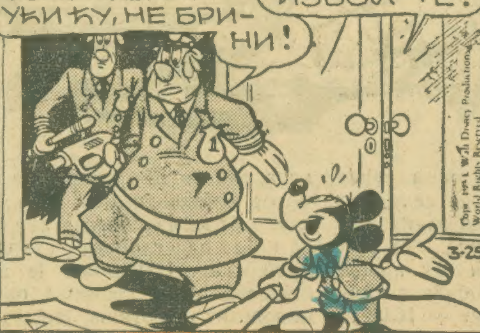

ТИГАР СНЕГОВА

„Дуг је био пут од подножја Евереста до његовог врха: од у траље одевеног носача до човека чији је капут украшен низом медаља и одликовања“ — казао је једном Тенцинг, чувени планинар из племена Шерпа, који је с разним француским, швајцарским и британским експедицијама покушавао да освоји Монт Еверест и који је, најзад, заједно са Новозеланђанином Едмундом Хиларијем први крочио на „кров света“.

О том дугом путу Тенцинг прича у својој аутобиографији, којој је дао наслов „Тигар снегова“.

Ја сам Шерпа, једноставни човек планина — великих Хималаја. Ја сам срећан човек. Имао сам један сан у животу и он ми се испунио. А то се људима не догађа често. Да се испнем на Еверест, који мој народ назива Чомолунгма, да

стигнем на врх света — то сам желео читавог свог живота. Најзад, при седмом покушају имао сам срећу и ја сам због тога захвалан. „Туџи че!“ — као што ми то кажемо на језику Шерпа. Захвалан сам! И због тога посвећујем ову повест Чомолунгми, који ми је дао све.

Родио сам се у Соло Кумбуу, у Непалу, вероватно 1914 године (језик племена Шерпа нема писмо). Никад нисам учио да пишем или читам ма на ком језику, иако их данас говорим неколико; али, од детињства сам увек маштао о далеким крајевима и дугим путовањима.

Био сам још дете кад су енглески истраживачи и планинари почели да унајмљују Шерпе као носаче и помоћнике за експедицију на високе Хималаје. Убрзо су људи из нашег племена стекли углед као најбољи од свих планинара и тај углед ми чувамо с поносом. Али, израз Шерпа не значи носач, као што то многи мисле. Шерпа је племе, народ. Ми припадамо монголском стаблу и на падинама источних Хималаја обитава нас око сто хиљада.

Година 1921, 1922 и 1924, кад су биле предузете три чувене експедиције на Еверест, многе Шерпе пошле су с њима. Вратиле су се са узбудљивим причама о белим људима из далеких земаља који носе високе чизме и чудна одела и који се пењу високо до неба. Еверест, Еверест, сви су говорили о Евересту. Тада сам први пут чуо о њему.

— Шта је Еверест? — питао сам.

— То је исто што и Чомолунгма, — одговарали су ми. — Странци кажу да је то највиша планина на свету.

Кажу да Чомолунгма значи „Мајка-богиња света“. Али, кад сам ја био дечак и гледао како се на северу уздиже према небу на мање од дана хода од моје куће, Чомолунгма је значило — „Планина тако висока да је ниједна птица прелетети не може“. Тако су бар мајке из племена Шерпа говориле својој деци. Тако је и мени моја мајка причала.

Био сам једанаесто од тринаесторо деце и већи део свог дечаштва провео сам чувајући велико крдо јакова, од којих смо добијали вуну за одело, кожу за обућу, измет за гориво и млеко и сир за храну. Наша будистичка вера забрањује нам да једемо месо. Као и већина Шерпа, и ми смо живели у двоспратној каменој кући у којој је приземље било одређено за стоку, а горњи спрат за нас. И сад још у ноздрвама осећам задах који се зими дизао из доњег дела куће, у коме је стока била збијена. Сећам се буке и дима од огњишта у горњем делу, у коме смо ми готово исто толико били збијени. Али, били смо срећни и задовољни, јер нисмо знали да постоји какав други начин живота.

Док су јакови пасли по планинским падинама крај глечера — обично сам их изгонио на висину од 5500 метара — често сам са жудњом гледао врхове који су се издизали изнад мене. Макалу, Лотсе, Нуптсе, Ама Даблам, Чо Оју и стотине других. А изнад свих њих Чомолунгма — Еверест. „Ниједна је птица прелетети не може“ — каже се у песми. А ја сам почињао да сањам да се на њу испнем.

Имао сам двадесет и једну годину кад сам добио прво планинарско запослење. Године 1935 био сам изабран за носача у експедицији која је под вођством Енглеза Ерика Шиптона намеравала да се успне на Еверест. Рад је био тежак. Између нижих логора преносили смо на леђима по 30 до 45 килограма, а између оних на већим висинама по 27, и то не само по једанпут. Ишли смо горе па доле, па опет горе, недељама тако, све док хиљаде килограма опреме нису биле изнесене у највиши логор. Али, као и све Шерпе, ја сам био навикнут на ношење великих терета.

Стога што је то била моја прва експедиција, многе ствари биле су за мене потпуно нове. Добили смо нарочита одела, чизме и заштитне наочари. Јели смо чудну храну из конзерви. Употребљавали смо неке нарочите пећи, вреће за спавање и сву силу ствари које никад раније нисам видео. Али, и из вештине пењања имао сам много да научим. Снег и глечери нису били ништа ново за дечака који је одрастао у Соло Кумбуу, па ипак сад сам први пут имао прилику да се упознам с техником планинарења: како се употребљава планинарско уже, како се секиром урезују степенице, како се изграђују и после дижу логори, како се бира краћи и истовремено сигурнији пут.

Као „Шерпа-носач“ нисам имао много одговорног посла, нити се од мене много захтевало. Али, радио сам колико год сам више могао и, уопште узев, био сам од користи и мислим да су ме сахиби волели. Како ми висински ваздух ништа није сметао, ја сам био једини међу Шерпама који је носио терете све до висине од 7.000 метара, до које је, уосталом, експедиција свега доспела. Осталим мојим саплеменицима било је драго што не морају ићи даље и што ће се с ње вратити. А ја сам желео да се све више и више пењем уз планину. На Еверест. Ни о чему другом нисам више могао да мислим,

— Па добро, — говорио сам себи — тек ти је двадесет и једна година. Биће још експедиција. Ускоро ћеш постати прави Тигар...

Заиста, следећих неколико година било је организовано више експедиција, и то не само на Еверест, већ и на друге врхове непрегледног планинског ланца Хималаја. И ја сам постао Тигар. То је званичан назив који Британци дају Шерпама који се пењу на највеће висине. Због тога су ме увек тражили кад би каквој експедицији били потребни Шерпа-помоћници.

А тада је, 1952 године, дошао велики дан. Наиме, стигла ми је вест да Швајцарци намеравају да организују једну експедицију на Еверест и да желе да им ја будем сирдар, одговорни вођа свих Шерпи.

(Наставиће се)

Историја браве и кључа

Најстарији кључ за који историја зна потиче из времена од пре четири хиљаде година. Њиме се отварала бронзана брава једних, такође бронзаних, врата у Корсабаду, крај Ниниве. Брава је затварала улаз у једну велелепну палату. По извесним подацима изгледа да су и брава и кључ потицали из Египта, где су људи у још давнија времена израђивали сличне направе за осигурање својих домова.

Стари Грци, међутим, нису знали за кључеве. Тачније речено, на њиховим кућама уопште није било брава. Они су — што се, уосталом, догађало доста ретко — затварали своја врата конопцем везаним у необично сложене чворове.

Прву праву гвоздену браву и одговарајући кључ начинили су тек стари Римљани. Њихов начин израде брава и кључева, који су за наше појмове били сувише велики и гломазни, задржао се све до осамнаестог века. По угледу на гвоздене, израђиване су у Старом и Средњем веку и дрвене браве с кључаоницом и кључем.

Почетком деветнаестог века, у начину израде брава дошло је до праве револуције, коју су изазвала два енглеска браварска мајстора: Чед и Брамах. Јеремија Чед израдио је 1818 године браву за коју је тврдио да је ниједан обијач неће моћи насилно отворити. Он је чак одредио награду од десет фунти — у то време читаво мало богатство — ономе коме би пошло за руком да је отвори. Неки познати провалник, који се у то време налазио у затвору, самоуверено је изјавио да нема браве која може „одолети“ његовој вештини. Дали су му сав потребан алат, а поред тога и обећање да ће му, ако успе, даље издржавање казне бити опроштено. Три пуна месеца покушавао је он да отвори браву, али без успеха. Морао је да одустане и да — остане у затвору. Џозеф Брамах, други мајстор, имао је мање среће. Његову „неотвориву“ браву отворио је после педесет и једног часа рада браварски мајстор Хобс.

Неколико година касније Американац Линус Јел, из Салисберија, који је своју каријеру почео као сликар, израдио је нову врсту браве и обећао 3.000 долара ономе ко буде успео да је отвори. Никоме то није пошло за руком, па чак ни Хобсу, који је због „подвига“ са отварањем Брамахове браве стекао славу највећег „поштеног обијача“.

Кључ који је отварао Јелову браву био је три пута мањи, а десет пута лакши од оних који су се дотле у свету израђивали. По угледу на овај модел, Јел је касније почео да израђује такозване патент-браве и кључеве. На сликарство није више ни мислио.

Заједно са својим ортаком Тавеом, Јел је основао једну малу фабрику, у којој је радило свега осамдесет радника. Данас је у Јеловим фабрикама запослено 12.000 радника и намештеника. Поред обичних патент-брава, у њима се израђују веома сложени уређаји за затварање и осигуравање ручних сефова, као и различити „специјалитети“. Један од њих је брава којом може да се „закључа“ топ, тако да из њега не може да пуца онај ко за то није овлашћен. Још занимљивија је брава — ако се овај мали проналазак може назвати тим именом — која се ставља на боце са алкохолним пићем, тако да онај који нема кључ не може из њих да се „послужи“. Њихов „специјалитет“ је и „кључ-мајстор“, којим се у једној великој згради, хотелу например, могу откључавати сва врата, иако су на њима браве различите.

Шетња кроз џунглу

Неки човек који се с породицом возио кроз Кригеров национални парк у Трансвалу, у Јужној Африци, зауставио је аутомобил да би сликао породицу. Снимак је направљен пред једним великим жбуном, који је чинио лепу позадину. Кад је филм развијен, на слици се видео, поред жене и деце, и један одрастао лав како лиже шапе у сенци жбуна из кога је очигледно изишао док су се туристи сликали.

Фотографски апарат је једино „оружје“ које сме да се унесе у Кригеров национални парк. Пушке се узимају при уласку и враћају се при изласку из парка. Па ипак, за 27 година откако је парк отворен за публику није се догодио ниједан озбиљнији инцидент. Службеници парка нашли су начина да заштите људе и животиње једне од других. Посетиоци смеју да напусте своје аутомобиле само у ограђеним логорима, који се после заласка сунца закључавају. Засад они могу да приме 1.500 посетилаца, али, услед све већег прилива туриста, мораће се знатно проширити.

Парк је идеално склониште за оне животиње које у осталим деловима Африке постепено нестају. А то склониште је велико колико цела Белгија. Идеју за његово оснивање дао је познати бурски државник Ом Кригер, још 1884. Бурски рат је спречио спровођење његове замисли у дело. Тек 1904 године постављен је чувар лова у области данашњег парка. Но, да би се животи-

њама, нарочито оним ређим, дала могућност да се множе, парк није отворен за публику све до 1927 године. Те прве сезоне кроз парк су прошла свега три аутомобила с туристима; 1950 године — 16.000.

Посетиоци могу да улазе у парк само за време јужноафричке зиме, тј. од половине маја до половине октобра. Тада су путеви суви, а преко корита пресахлих река могу прелазити аутомобили. Лети, за време кишне сезоне, реке набујају и парк постаје непроходан.

У Кригеровом парку могу се посматрати све животиње, од најмањих до највећих. Не излазећи из својих аутомобила, туристи гледају свет Ливингстона и Стенлија, који је на другим местима већ ишчезао. Нарочито је узбудљив сусрет са афричким слоном, који, за разлику од свог индиског сродника, није ни најмање питом. Посетиоцима се допушта да при сусрету с њим зауставе кола, али им се препоручује да мотор оставе упаљен, како би могли брзо да побегну ако би се који од слонова сувише приближио. Најстроже је забрањено свако дражење ових џиновских животиња, јер аутомобил, ма какав био, не претставља никакву заштиту од њих. Раздражени слон зачас ће га претворити у гомилу старог гвожђа. Нарочито се треба клонити женки с младунцима. За мужјаке се тврди да су питомији, али то никад није сигурно. У доба оснивања парка, слонова у овој области уопште није било. Временом, они су почели да долазе овамо из Португалске Источне Африке, која се граничи с парком. Сад су се слонови толико намножили да претстављају проблем за управу парка, јер понекад проваљују и у логоре.

Занимљиве су дивље свиње, такозване енгало, које због дугих, повијених очњака урођеници називају малим слоновима. Оне се увлаче у своје јазбине натрашке, како нападачу не би биле окренуте незаштићеним задњим делом тела. Има и много жирафа, које достижу висину од шест метара. Од осталих многобројних животиња треба поменути антилопе, којих у парку живи седамнаест врста.

Животиње су се већ толико навикле на посетиоце да понекад неће да се склоне пред њиховим аутомобилима. То нарочито важи за лавове, који се најрадије сунчају лежећи на друму. Изгледа да лавови дању уопште нису опасни, јер се често виде ненаоружани урођеници како пролазе овом облашћу. Ноћу, међутим, лавови нападају и људе, само ако им се за то пружи прилика. Од животиња једино не нападају носороге, нилске коње и, изгледа, жирафе.

Годишњи прстенови код животиња

Познато је да дрво има годишње прстенове, по којима се може утврдити његова старост. Али, постоје и животиње које такође имају годишње прстенове. Но, да бисмо утврдили старост животиње, не морамо да је пресечемо, као што је то случај с дрветом, већ су ти котурови видљиви споља. Познаваоци риба, например, код многих врста могу по томе да одреде њихову старост. Прстенови црвеног лососа показују чак и место где је он провео свој век. Природњак на овај начин може да утврди колико је лосос био у слаткој води, а колико у мору. Годишње прстенове имају и харинга, сардина и шаран. Бели прстенови на рибама показују период слабе исхране, а тамни добре. Више врста сувоземних корњача такође имају годишње прстенове. Те прстенове имају и овце које живе на високим планинама. Они им се налазе на роговима. У неким крајевима погрешно верују да „звечка“ на репу змије звечарке показује њену старост. Број тих прстенова на репу уствари показује колико је пута змија мењала кожу, а то се не мора слагати с бројем година. Змија у току три године може да промени своју кожу десет, па и више пута.

*

Радиоактивне јеле

Неким природним процесом који научници још нису одгонетнули, јела скупља у својим иглицама радиоактивне елементе из околине. Јеле са Вогеза, у Француској, каткад су толико радиоактивне да се не могу употребити за фабрикацију филмова. Америчка комисија за атомску енергију препоручује истраживачима да лишће и шишарке јела испитују Гајгеровим бројачима, јер је досад неколико важних налазишта урана откривено на овај начин.

ВУК О НАРОДНИМ ПЕСМАМА

Све су наше народне пјесме раздијељене на пјесме јуначке, које људи пјевају уз гусле, и на женске, које пјевају не само жене и дјевојке, него и мушкарци, особито момчад, и то највише двоје у један глас. Женске пјесме пјева и једно или двоје ради свога разговора, а јуначке се пјесме највише пјевају да други слушају; и зато се у пјевању женских пјесама више гледа на пјевање, него на пјесму, а у пјевању јуначких највише на пјесму.

Јуначке се пјесме данас највише и најживље пјевају по Босни и по Херцеговини и по Црној Гори и по јужним брдовитим крајевима Србије. По тим мјестима и данашњи дан готово у свакој кући имају по једне гусле, а по једне особито на стану код чобана; и тешко је наћи човјека да не зна гудјети, а многе и жене и дјевојке знају. По доњим крајевима Србије, око Саве и Дунава већ су ређе гусле по кућама, но опет мислим да би се у сваком селу, особито с лијеве стране Мораве, по једне могле наћи. У Сријему пак и у Бачкој и у Банату гусле се данас могу видјети само у слијепаца, па и они морају учити у њих ударати и многи не пјевају пјесама, него само богораде уз њих, а други би се људи врло стидјели слијепачке гусле у својој кући објесити; и тако по тим мјестима јуначке, или као што се туда зову слепачке пјесме нико други не пјева осим слијепаца и по Бачкој гдјекојих жена, које без гусала пјевају. Из тога се ласно може дознати зашто се ју-

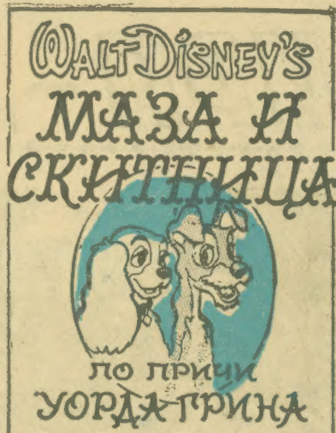

начке пјесме по Сријему и по Бачкој и по Банату горе пјевају него по Србији, а и по Србији око Саве и Дунава горе него даље унутра, особито к Босни и к Херцеговини. Тако и к западу од Сријема, што се год даље иде преко Славоније к Хрватској и к Далмацији, све су пјесме јуначке у народу више уобичајене.

Женских пак пјесама мислим да има данас највише амо доље, гдје је мање јуначких, и у Босни по варошима; јер какогод што су амо доље и људи мекши, тако су горе и жене, осим варошких, оштрије, и више мисле о јунаштву него о љубави; а може бити још и стога што амо доље, особито по Сријему и по Бачкој и по Банату, као и у Босни по варошима, жене и дјевојке живе више у друштву. У Сријему пак, и у Бачкој и у Банату по варошима се већ ни женске народне пјесме не пјевају, него којекакве нове, што праве учени људи и ђаци и калфе трговачке.

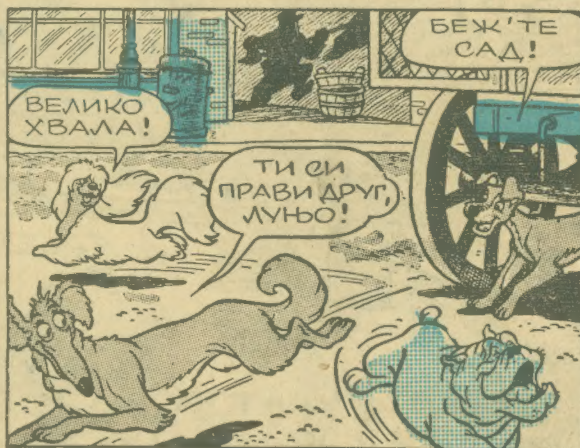
Колико сам ја до данас могао дознати, јуначке пјесме понајвише спјевају људи средовјечни и старци. По реченим мјестима где се данас јуначке пјесме највише пјевају нема човјека који не зна неколико пјесама, ако не читавих, а оно барем комада од њих, а има их који их знају и преко педесет, а може бити и на стотине. Који човјек зна педесет различних пјесама, ако је за тај посао, њему је ласно нову пјесму спјевати. А уз то још и ово ваља знати да сељаци по оним земљама још немају онаквих брига и потреба као људи западних држава, него живе доста налик на она времена што поете називају златним вијеком.

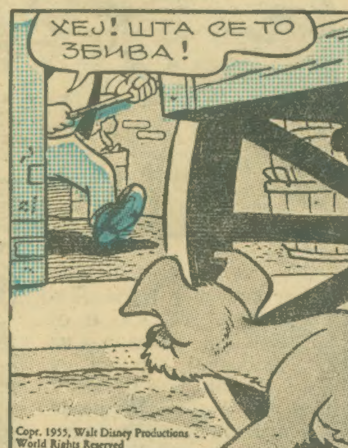
Зачудо је да у народу нико не држи за какву мајсторију или славу нову пјесму спјевати, и не само што се нико тим не хвали, него још сваки, баш и онај који и јесте, одбија од себе и каже да је чуо од другога.

КРОЗ ЖИВОТ И ШКОЛУ

Ствари и посуђе у сељачкој кући

Кад би данашња домаћица имала оне ствари и посуђе који су се налазили у старо време само у имућнијим сељачким кућама, она би сматрала да је живот очајан. Не само да није било данашњег посуђа, него ни многих других ствари. Уместо сијалице горела је лојаница, а негде ни ње није било. Легало се зарана. Овде ћемо побројати ствари и посуђе који су се налазили у имућнијој сељачкој кући у старо доба, према подацима Милана Ђ. Милићевића:

Ватраљ, којим се старкава ватра и пређе хлеб.

Вериге, које висе о веријжњачи, над огњиштем, о које се веша котао да се у њему вода згреје и што скува.

Кукача, за старкавање

Лонац, велики и мањи

Црепуља, за печење хлеба

Вршник (сач), којим се покрива тепсија кад се пече пита или друго што

Котао за воду

Сан, од бакра

Тигањ

Јамак, то јест мали суд од бакра с репељком, за захватање воде

Тепсија, велика и мала

Тањира, више или мање на број (како која кућа)

Пљата, плитак дрвени тањир

Сланица за млевену со

Сланик или солир

Кашика дрвених или лимених (према главама)

Виљушака неколико

Тестија (црни крчаг)

Буца, пљоснат дрвени суд за воду

Троножац (сацак) за печење пите

Ћуп

Врг

Тиква

Чабар

Круг за притискивање сира

Карлица

Крављача

Бучук, мера за жито

Корито (текне) до малога коританца

Пржуља, за пржење кафе

Ведрица за сир

Олба (канаве) стаклена, за пиће

Чаша

Шоља

Вилџан

Шаваљ

Крчаг, жути земљани суд за воду

Гостара, земљани суд за вино

Бардак, земљани суд за ракију

Кондир, земљани суд за вино

Милојка, шарен, порцулански суд за пиће (с ручком)

Ибрик, од бакра

Канта

Цимента

Бакарица (џезва)

Тенџера

Шерпа

Чутура

Саплак, за заитање воде да се човек у путу напије,

Чорбалук или чинија

Ћаса

Чанак, од дрвета, чанак зелени (топрак)

Заструг са заклопцем

Трпеза или совра

Кутлача или варјача

Кутао (кутлић), дрвени судић као врг, за заитање воде, и за поливање

Оклагија

Бркљајица за качамак

Ренде

Ступа

Тучак, ћускија (ако је од гвожђа)

Сито

Решето (протак)

Наћве, за мешење хлеба

Перушка

Лопар за распљескивање умешена хлеба

Кустура (стругача у Врелу ваљевском)

Столице за седење

Баквица, суд за воду

Шта је бачило?

Бачило је било удружење за искоришћавање оваца у планинским крајевима. Ова удружења састајала су се редовно с пролећа, те су заједно скупљала, односно прерађивала, вуну, кострет, млеко итд. Своје производе: сир, кајмак, масло и друго продавала су за заједнички рачун. Крајем јула бачила су се растајала, па је опет сваки власник своје стадо сам искоришћавао. Бачило је могло да броји по више хиљада оваца. Чланови бачила од давнина се, углавном, међусобно познају. Власници или чобани тих стада већином су Црновунци (Власи), ваљда остатак пастирских староседелаца овог дела Балкана. На Велебиту су се слична удружења називала братствима, а исто тако и у Херцеговини и Далмацији.

Ко су били бећари, а шта је бећарски данак?

У Првом српском устанку војска је била народна. Али, поред ње, у устанку су учествовали и такозвани бећари. То су били добровољци, махом ускоци из Аустрије и Турске. Они су били стална војска и служили су као посада у градовима, чували су границу, пратили војводе итд. Најпознатији су били бећари који су пратили Хајдук-Вељка на Крајини, али су њих имале и друге вође, као Миленко Стојковић у Поречу и Зека Буљубаша на Дрини код Засавице. Поред хране, бећари су добијали и месечну плату.

Бећарски данак је порез који су плаћала нежењена лица. Овај данак установио је кнез Милош, а наплаћиван је од момака који су служили по хановима, били коњушари у мензуланама (поштанским станицама) итд. Данак се одређивао према заради коју су бећари имали. Половином прошлог века, овај данак плаћале су и трговачке калфе. Плаћала су га и она нежењена лица која су водила самосталну радњу, па је напустили и почели код другог да служе. Године 1864, после извршене пореске реформе, коначно је укинут бећарски данак.

МАЛИ КОВАЧИ

Ево слике за мале цртаче који поред добре воље имају и мало дара. Покушајте да цртеж израдите у овој величини или увеличан. То можете урадити црном оловком или тушем.

ЖУТУЉА

Жутуља је јадранска риба која може бити дуга до један метар, а тешка 50 килограма. Она је широка, жућкасто-зеленкасте боје, глатке и слузаве коже, по трбуху бела као млеко, а на репу има отровну бодљу која јој служи за одбрану. Рибари чим ухвате жутуљу одмах отсеку ту бодљу, да их не би повредила. Месо јој није укусно. Из њене јетре вади се лековито уље које приморци и рибари употребљавају за лечење рана, нарочито посекотина.

МАЛЕ ЗАНИМЉИВОСТИ

НАЂЕНИ ТРАГОВИ „СНЕЖНОГ ДЕТЕТА“

Моника Џексон, вођа британске експедиције жена-алпиниста, изјавила је да је на Хималајима наишла на неке необичне трагове у снегу, за које је њихов Шерпа-водич тврдио да припадају „снежном човеку“. Дан пре тога чланови експедиције видели су један други траг, за који је водич рекао да потиче од младунчета „снежног човека“. Трагови стопала били су дуги око дванаест сантиметара.

„Наш Шерпа упорно је остао при свом тврђењу да су то трагови „јетија“, то јест „снежног човека“. Кад смо му приметили да је то немогућно, јер су трагови сувише мали, он је одговорио: „Да, да, то је осмогодишњи јети”.

КО ЈЕ БИО ИСОКРАТ?

Исократ (435—338 пре наше ере) био је атински беседник. Он је проповедао савез свију Грка против Персијанаца. Отровао се после битке код Херонеје, да не би преживео поробљавање своје отаџбине.

ЕКИМОЗА

Екимоза је крвни подлив под кожом или слузокожом. Она је последица изливене крви из повређеног или оболелог крвног суда.

ПРЕ ГУТЕНБЕРГА

По мишљењу неких стручњака, у Кореји су постојали штампари који су изливали слова од бронзе у песку и штампали књиге четири деценије пре но што је Гутенберг пронашао, 1430 године, покретна слова.

НЕЖЕЉЕНО САМОУБИСТВО

Европски дивљи вепар може сам себе да убије сопственим очњаком. Горњи очњак таре се о доњи, па зато не може много да расте. Али, ако је доњи очњак сломљен, те ништа не спречава горњи очњак да расте, онда он расте savијајући се у луку, све док не дође до темена, па једног дана пробије и лобању.

Птица-лира

Тог сунчаног јутра „Тимотије“ се, као и обично, налазио на земљаној хумци у Шербручкој Шуми, у Аустралији. Раширено перје његовог репа личило је на дивну, блиставу лепезу. Ходао је шепурећи се, певао је на сав глас и, онако гиздав и поносан, личио је на оперског певача на позорници. Тај „оперски певач“, који је живео свега двадесет миља далеко од Мелбурна, био је птица, али не обична, већ врло ретка птица-лира, која се може срести само у источним и југоисточним пределима Аустралије. Тимотије, који је доживео дубоку старост, становао је увек на истом месту. Био је велик као домаћи петао, лепо је певао и многи су долазили у шуму само ради њега.

Птица-лира добила је то име по облику свог репа, који јако потсећа на музички инструмент старих Грка. Иако се у току година Тимотије привикао на људе, његова сабраћа се, углавном, клоне човека. Онај ко одлази у аустралиске шуме само зато да би видео ове птице, може да доживи прилично разочарање, јер до њих није лако доћи. Постоје две врсте птице-лире, међу којима има доста сличности, али и разлика. Обе су добри певачи и одлични подражаваоци туђих гласова.

За птицу-лиру Европљани нису знали све до пре 157 година. Тек 1798, десет година пошто је образована колонија Нови Јужни Велс, морепловци су успели да дођу до првих примерака. Џон Гулд, чувени природњак из половине прошлог столећа, који је добио назив оца орнитологије у Аустралији, провео је две године у пустим пределима док је ухватио неколико ових птица. То није био лак посао, јер оне живе у врло дивљачном крају, а усто су необично плашљиве.

За оне који су имали прилику да сретну птицу-лиру, начин њеног певања претстављао је велику загонетку. Ни данас још није сасвим познато како она изводи своје мелодије, јер се, док пева, на њој не примећује никакав напор, нити какав дрхтај грла. Због тога су неки чак мислили да те песме ствара поветарац пролазећи кроз перје њеног раширеног репа.

Птица-лира пари се у мају, кад мужјак, напуштајући гнездо у коме је дотле боравио, одлази на хумку коју је сам начинио, да би певао и да би се показао у свој својој лепоти. Своју „позорницу“ птица-лира гради на тај начин што прво очисти тле од папрати, коју ломи кљуном. Потом, ишчупа преостало корење, земљу „подрља“ канџама и нанесе нове наслаге земље у висини од 15 до 20 сантиметара. Један мужјак располаже са дванаест таквих узвишења, која никоме не „издаје под кирију“, мада се на њима понекад виђају и друге птице, које долазе да „гостују“ на туђим позорницама.

Док у отаџбини птице-лире траје ова необична оперска сезона, сваки мужјак излази на бину да се покаже и да отпева своју арију бар десетак пута на дан. Покаткад он започиње песму негде у папрати, за време оброка, али ако га обузме одушевљење он се брзо пење на узвишицу да је тамо настави.

Поред изразито своје мелодије, птица-лира је у стању да подражава гласове и других певачица. И не само то. Који-пут, она изводи такве удвојене звуке да би човек рекао као је то разговор између двеју птица. Поред обилног репертоара, свог и других птица, она подражава и звук тестере, звиждук локомотиве, лаје као пас, а може да изводи и друге звуке. Иако пева преко целе године, најлепше мелодије чују се од маја до октобра.

Женка птице-лире вреднија је и разборитија од мужјака. Сваке године у току пролећних месеци она гради гнездо без ичије помоћи, на чије дно ставља фино паперје, које је ишчупала са себе саме. У току јуна или јула она снесе једно мајушно, светлосиво јаје, из кога ће се излећи младунче. Ако птић дође на свет у току снежне зиме, мати не устаје с легала све док он не ојача. Иначе, после недељу дана она одлеће да тражи храну за себе и њега, на шта утроши прилично времена и снаге. Мали остаје у гнезду до пете или шесте недеље, кад, тетурајући се, полеће за мајком кроз шуму. Првих дана, док одлази да тражи храну, мајка га крије у трави или крај каквог великог пања, али ни доцније га не препушта самом себи. Чак су виђане женке које су пратиле кретање свог једногодишњег птића, још и тада страхујући за његов живот. Колико је птица-лира брижна мати најбоље ће показати следећи пример. Она има обичај да своје младунче, док је сасвим мало, кљуном подигне из гнезда и носи на оближњу речицу да га опере, како би с њега уклонила сваки мирис који би могао да привуче неку од грабљивица.

Док је птиче у гнезду, мајка храбро насрће на сваког незваног госта. Но, ако се постепено навикне на посетиоца, она ће одлазити у лов не плашећи се за младунчетов живот. Догађало се и то да су птице-лире указивале човеку велико поверење. Природњак Смит имао је обичај да у свом врту у Сиднеју скупља црве и да их односи једној женки ове птице, која се на њих толико навикла да их је сама узимала из лименог суда. Исти природњак успео је да придоби је поверење и две друге птице-лире из Шербручке Шуме, па су оне долазиле да хране своје младе чак и онда кад су се налазили у рукама научникове супруге.

У случају да се гнездо налази високо на дрвету, женка не долази до њега летењем, већ скакутањем с гране на грану. Она нема ни издалека тако лепу одећу као мужјак. Али, чим се у септембру заврши сезона парења, мужјаци губе пера из репа, којих је 16 на броју. За месец дана остану без иједног, али се убрзо појаве нова. Лишени свог украса, али и терета, мужјаци у том међувремену помало лете, све док не отежају под новом лепезом. Да би младунче стекло богат реп правог мужјака, потребно је да прође седам до осам година.

Брачне заједнице ових птица трају по више година и није искључено да обоје припадају једној истој породици. У погледу дужине живота, засад се зна да им век није кратак, али колико траје још није утврђено. Омиљени стари Тимотије, кога су знали многи грађани Мелбурна, живео је 25 година.

Спор због МОРСКИХ ПАСА

Питање коме припадају морски пси у Беринговом Мору изгледа на први поглед смешно. Свако ће рећи да морски пас припада ономе ко га улови. Но, то није тако. Око овог „смешног питања“ избио је у своје време велики спор између Енглеске и САД.

Берингово Море, које захвата простор између Камчатке, Аљаске и Алеутских Острва, било је у XIX веку богато морским псима. Крзно ових животиња уловљених само у току једне године доносило је приход од преко 30 милиона златних динара, у то време фантастично велику суму. Све до половине XIX века обале Беринговог Мора припадале су Русији, па је стога она сматрала ово море „својим језером“. Указом од 1821 године руска влада забранила је странцима да лове морске псе на даљини од сто морских миља од обала и острва. То је практично значило да су странци били искључени из учешћа у лову на морске псе. После протеста Енглеза и Американаца, Руси су и њима признали право да могу ловити у овим водама.

Године 1867 ово питање поново се компликовало. Куповином Аљаске, САД су добиле и Прибиловска Острва, која су била главно пребивалиште морских паса. Сад су Американци постали главни извозници овог скупоценог крзна. Међутим, њихов монопол угрожавали су енглески ловци, који су долазили у све већим групама. Да би то спречили, Американци су изнели мишљење да морски пси припадају САД без обзира на то да ли се налазе у близини америчких обала или на пучини Беринговог Мора, па су без милости хватали канадске ловце, пленили њихове лађе, а њих осуђивали на новчане казне и затвор.

У одбрани свога права на лов, Енглези су се позвали на уговоре с Русијом из 1824 и 1825 године, којима је била призната слобода лова на отвореном мору. Јесте, Американци су купили Аљаску, али

су дужни да поштују обавезе свога претходника, по оном старом правном правилу да нико не може пренети на другога више права него што га има сам. Насупрот томе, Американци су истакли другу тезу. Они признају уговоре које су Руси закључили. Међутим, овде се ради о америчким морским псима. А они су амерички због тога што обитавају на америчким острвима. Ако се удаље од њих и испливе на отворено море, тиме се ништа не мења. Зар се не дешава да стадо једног фармера залута далеко од фарме? Нико, међутим, и не покушава да због тога оспори његову својину.

Спор се није могао решити међусобним преговорима, па је одлучено да се ово питање упути изборном суду, који ће сачињавати два Енглеза, два Американца и по један судија кога одреде Француска, Италија и Шведска—Норвешка.

Овако изабраних седам судија састали су се 23 марта 1893 године у Паризу. Претседавао је Француз Курсел. Усменој расправи претходио је писмен поступак, у коме су противничке стране поднеле своје мемоаре и одговоре на мемоаре. Нарочито су били опширни амерички мемоари. Они су сачињавали 16 књига са по више хиљада страна. На усменој расправи Енглезе је заступало седам адвоката, а Американце четири.

После неколико месеци жучног расправљања, суд је изрекао пресуду 15 августа 1893, којом је стао на страну Енглеске. Американци немају право својине над морским псима кад се они удаље више од три миље од америчког копна. Заплена канадских лађа проглашена је незаконитом, па су Американци били дужни да надокнаде штету.

Тако се завршио овај „чудни“ спор. Сагласно томе, и данас је одређено обално море, које износи 3 до 9 миља од копна. У овој зони забрањен је риболов странцима. Море изван ове границе зове се отвореним, слободним, па је у њему и лов слободан за све.

ШТА ЈЕ ХЕТЕРИЈА?

Хетерија је била тајна политичка организација. Грчки песник Рига од Фере основао је ову организацију 1780 године у Румунији, с циљем да ослободи Грке и остале балканске хришћане испод Турака. Хетерија је обновљена 1814 године у Одеси, под вођством Скуфоса, а затим потчињена одбору од осам чланова. Она је дуже време имала своје седиште у Русији. Карађорђе је од 1816 године био у вези с Хетеријом. Хетерија је била покретач грчког устанка 1821 године.

ДВА ЛЕЊИВЦА

Сили Симфонија

WALT DISNEY

БОЈ НА КОСОВУ

У целој нашој старијој историји помињу се свега четири велике битке: Битка код Бара 1042, код Велбужда 1330, на Марици 1371 и на Косову 1389. Опис три прве битке објавили смо раније, а сада ћемо дати опис Боја на Косову.

Ниједан догађај из наше старије прошлости није оставио таквог трага у народној и уметничкој књижевности, нити је дошао до толико јаког изражаја у историји и животу нашег народа као Бој на Косову.

Готово непосредно пре ове судбоносне битке, ми смо имали два сукоба са Османлијама. Први се догодио 1386, на реци Топлици код села Плочника, недалеко од Прокупља, где их је кнез Лазар до ногу потукао. Друга битка одиграла се код Билеће, у Херцеговини, 1388. Ту је босански војсковођа Влатко Вуковић аметице потукао истакнутог турског ратника Шахина, отео му плен и ослободио робље које је он водио. И једна и друга битка јасно су показале Османлијама да неће бити лак коначан обрачун на који су се они спремали са српским народом.

Битка на Косову догодила се у уторак, 28 јуна 1389 године, али је султан Мурат дошао на Косово две недеље пре тога са око 50.000 војника и извршио формирање трупа. Срби су тамо већ били, али са упола мањом војском; било их је свега око 25.000.

☆

Главна снага српске војске, као и све ондашње феудалне војске, била је оклопљена коњица. И витез и коњ били су добро заштићени гвозденим оклопом, а нарочито важнији делови тела. Таква коњица била је главна ударна снага. Турци су такође имали тешко оклопљену коњицу, али је њихова главна снага била лака коњица, која је била веома покретљива, и пешадија.

Српска војска која се борила на Косову имала је ово оружје: топузе, копља, глефове (нека врста копља) и мачеве дворучњаке. Мачеви дворучњаци имали су дугу дршку и дуго тешко сечиво. Они су били одлично средство за борбу против оклопа, а њима се руковало са обе руке, па им отуда и име. Наоружање турске војске било је слично српском. Турци су имали ово оружје: перне буздоване, топузе, копља и бојне секире. Бојне секире употребљаване су против оклопа, а нарочито против панцирних кошуља. Коњаници су ове секире носили у кожним футролама и вешали их о седло, а пешадија за појасом. Али, као сви источни народи, и Турци су се доста служили луком и стрелом.

Срби су заузели свој борбени положај на десној обали Лаба. Десним крилом били су наслоњени на Ситницу, а левим на планине. Турци су се постројили на левој обали Лаба. Ширина фронта износила је око два километра, а размак између противника око 200 метара.

☆

Према нашим старим писцима, кнез Лазар је пред саму Косовску битку изрекао следеће речи својим војницима: "Боље нам је у подвигу смрт, но са стидом живот; боље је нама у боју од мача смрт примити, но плећа непријатељима нашим дати (тј. побећи)". Ове речи кнеза Лазара јасно показују да су Срби били решени да бране независност и слободу своје земље.

Главни командант српске војске био је сам кнез Лазар. Он је био на челу центра, окружен својом гардом. Десним крилом руководио је Вук Бранковић с браћом Мусићима. Они су били на челу својих витезова. Командант левог крила био је Влатко Вуковић, на челу босанске војске. Напред је била коњица, постројена у густо збијене редове. То су били витезови, који су држали уздигнута копља на којима су се виле заставице. Иза њих била је српска пешадија. Изнад целе војске вили су се такозвани барјаци крсташи, симбол хришћанске војске.

Султан Мурат узео је команду над турским центром. Његов млађи син Јакуб Челебија командовао је левим крилом, а десним старији син Бајазит Илдерим (Муња). И Мурат и његови синови имали су уза се храбре и искусне турске војсковође. Код њих су били у првом реду стрелци, затим пешадија, па коњица. И над турском војском виле су се заставе, на чијим су врховима били коњски репови, главе вукова и бивола. У средини, поред Мурата, вила се такозвана зелена пророкова застава, као знак да се води свети рат против неверника.

☆

Било је око 8 часова изјутра. И једна и друга страна нестрпљиво су очекивале почетак боја. Наједном су у турској војсци одјекнули звуци зурла и бубњева. У истом тренутку, са затегнутих тетива турских стрелаца полетела је киша стрела према српској војсци. Густо збијени српски оклопници окренули су своја бојна копља на непријатеља, а одмах затим одјекнуо је страховит топот коњице, која је као челични ваљак прегазила турске стрелце.

Српски центар и оба крила извршили су страховит напад на Турке. Турско десно крило под Бајазитовом и центар под Муратовом командом одолевали су, док се лево крило под Јакуб Челебијом ускомешало. Турци су почели да се повлаче. На све стране одјекивала је заглушна вика, чули су се јауци, бојни покличи и рзање коња. Настао је страховит рат ни метеж. У народној песми "Косовка девојка" верно је описана жестина битке:

Ал' беседи Орловићу Павле:
„Сестро драга, Косовко девојко!
Видиш душо, она копља бојна
Понајвиша, а и понајгушћа,
Онде ј' пала крвца од јунака
Та доброме коњу до стремена.
До стремена и до узенгије,
А јунаку до свилена паса.

У турским изворима овако се описује ситуација на бојишту: "Од бубњева, труба и свирала, од вриске коња и дозивања људи неки пустише душу... Мачеви засијају као ватрене муње... Лаки османски стрелци започеше бој... Тешко наоружана српска пешадија стајаше као стена... Дуго се борило без очигледног успеха... Најзад пођоше Срби на јуриш, пробише бојни поредак османски и доведоше њихово лево крило у страшну забуну".

☆

У ратној вреви боре се и кнез Лазар и султан Мурат. Усред тог метежа, према летописима, један "врло благородан и веран муж убија Мурата". То је био Милош Обилић. Турски песник Ахмедија (1334-1413) пише: „И он (Милош) наједном уста из лежећег положаја, и прискочи и удари шаха ханџаром". И у народној песми "Царица Милица и слуга Милутин" каже се да је Милош извршио херојско дело:

Милош ти је, госпо, погинуо
Код Ситнице код воде студене,
Ђе но многи Турци изгинули;
Милош згуби турског цар-Мурата.

Два византиска писца, који су живели у време блиско Боју на Косову, потврђују да је Милош извршио ово дело, за које кажу: "Дело које се речима не да описати... Дело дивног и храброг младића којим је потпуно постигнута намењена сврха... Нападај најлепши од свих за које ми знамо".

После извршеног Милошевог дела, у турској војсци настала је пометња. Турци су тешко рањеног Мурата унели у шатор, где је он убрзо издахнуо. Но, они прикривају његову смрт, да не би дошло до панике. Бој и даље бесни. Бајазит, видећи критичну ситуацију, пребацује одреде коњице на угрожено лево крило и тако зауставља напредовање српске војске. У борбу улазе и свежи турски одреди. Напад Турака био је силан и на центар и на десно крило. Борба постаје све крвавија. У српској војсци неки се већ повлаче. То Турци искоришћују, али не могу да окончају борбу, која траје све до вечери. Српски отпор најдуже је трајао у центру. Најзад је Лазар са својим витезовима заробљен. Бајазит је наредио да се сви погубе. Срби су храбро примили његову сурову одлуку, а витезови су замолили да буду погубљени пре кнеза, што је и учињено.

Овим је бој био завршен. Бајазит, да би осигурао престо себи, послао је гласника своме брату Јакубу Челебији с поруком да га отац зове хитно, иако је Мурат већ био мртав. Кад је Јакуб ушао у Муратов шатор, дочекали су га завереници и погубили. То је изазвало метеж у турској војсци, али је Бајазит остао победник. Он је морао да хита у Једрене, да би осигурао престо.

Од истакнутих српских војсковођа бој су преживели Вук Бранковић и босански војвода Влатко Вуковић. Погинулог кнеза Лазара наследио је његов малолетни син Стеван, а Стеванова мајка постала је регенткиња. Тешко стање у Србији одмах су искористили Мађари, напали је са севера и пригрābили нека места. Милица је због тога направила компромис с Бајазитом и за њега удала своју кћер Оливеру.

☆

Пораз на Косову није значио и коначну катастрофу. Отпор српског народа није престао и трајао је, још пуних 70 година. Србија је пала тек 1459 године, падом Смедерева, које је било последње упориште српске средњовековне државе.

НЕОБИЧНИ ЕПИТАФИ

„Приче на камену" зове се једна необична збирка објављена пре десетак година у Оксфорду. Она садржи неколико стотина натписа у прози и стиху преписаних са надгробних споменика у разним земљама. Поред уобичајених натписа о пролазности живота и суровој смрти, какви се могу наћи готово код свих народа, забележени су и занимљиви, неуобичајени епитафи у којима је, понекад само с неколико речи, испричан читав живот човека са чијег је споменика преписан.

* * *

На гробљу у Фениксу, у Америци, на надгробном споменику Аменза Дајгерта, који је 1924 године преминуо при крају своје седме деценије, урезан је овај натпис:

Американац по рођењу
Немац и Холанђанин по пореклу
Републиканац по политичком убеђењу
Дрогериста по занимању
Нежења — судбином.

* * *

Под једним великим храстом у Лебеку, у Калифорнији, налази се камена плоча на којој је, у неколико речи, испричана судбина једног ловца на крзна.

Питер Лебек

пуцао је под овим дрветом на једног медведа и, претпостављајући да је медвед мртав, пришао му је. Преварио се. Медвед га је зграбио и убио. Његови другови сахранили су га под овим дрветом, у чију су кору урезали овај натпис: „Питер Лебек, погинуо овде 17 октобра 1837". Кора с натписом касније је исечена и може се видети у библиотеци у Бекерсфилду.

* * *

Следеће речи урезане су на надгробном споменику Давида

Фролија, који је, у 59 години живота, умро у Лејквуду, у америчкој савезној држави Њу Џерси:

Имао је увек добре намере, трудио се мало, а доживео је много неуспеха.

МАЛЕ ЗАНИМЉИВОСТИ

ГАЈИТ

Гајит је редак минерал, густа састава и беле боје. Међу кречњацима Горског Котара, код Плешаца у Хрватској, нашао га је познати наш научник Фран Туђан, који га је и хемиски испитао. Он је пронашао да је то калциски магнезиски карбонат с водом. Он га је назвао гајитом по Људевиту Гају.

☆

БЕЗ СРЕЋЕ...

Чувени холандски сликар Винцент Ван Гог за свог живота продао је свега једну слику, и то, рачунато у доларима, за 129 долара. Данас се сва његова дела процењују на укупно 10 милиона долара. Само једна слика продата је за 80.000 долара.

☆

ЧУДНО, АЛИ ИСТИНИТО

Иако се с вратом жирафе не може упоредити врат ниједне друге животиње, а најмање врат једног врапца, ипак врабац има у вратном делу свог кичменог стуба 14 пршљенова, а жирафа свега четири.

☆

КАКАВ ЈЕ ТО ЖУМБЕРАЧКИ ВЕЗ?

Жумберачки вез одликује се првокласном израдом. Вез употребљавају жене, у првом реду за шарање кошуља. Нарочито је леп прсни део. Технички термини за поједине орнаменте гласе: водица, мулице, сабљице, ребрица, огњилца, ретка пера, зубљена пера, гнидана пера, подвлакница, решетари, уске мулице, ображено, триока, гранчице склапане итд. Жене везу у модроцрвеној боји.

☆

АЛШАРИТ

Алшарит је минерал. Налази се међу арсеновим рудама код Алшара, у Македонији. Проучио га је чешки минералог Јежек и по месту Алшару назвао га алшарит.

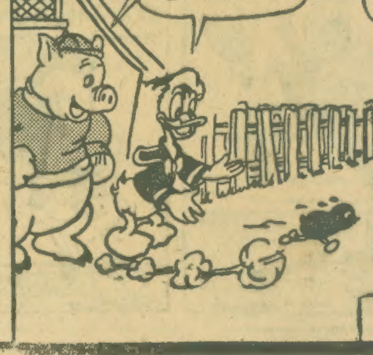
☆

ШТА ЈЕ ЈАМС?

Јамс је кртоласта биљка која расте у тропским пределима. Корен јој је тежак пет до шест, па и више килограма. Садржи доста скроба, те служи за исхрану.

Занимљивости о слону

У прашуми чак и припитомљен слон изгледа друкчије него у зоолошком врту, акамоли они за које би се могло рећи да су готово полудивљи! Баш таквих слонова има на шумским радилиштима у Бурми, где при обарању и извлачењу стабала замењују — тракторе.

Дрвеће тамо није горостасно ни густо, и само где се и бамбус уврежио уздиже се непролазан зид. Кроз такав зид може се понекад у близини радилишта чути хуктање, као да ту ради парна машина. Убрзо затим појавиће се слон са огромним кљовама. Његово гломазно тело пробија се лако кроз шуму бамбуса, које испред себе сурлом уклања лево и десно. Тај цин мало личи на слона који у зоолошком врту пружа сурлу кроз решетке као да проси. Својом снагом он без видљивог напора обара и она стабла која пркосе дрвосечиној секири.

Таквом слону ланцем су сапете предње ноге да се не би много удаљио од радилишта, јер свако после подне он је слободан, без чувара и гонича, без надзора, у огромној прашуми.

„Племенити позив"

Надзорник гонича слонова увек је спреман да објасни да те грдосије које вредно раде нису неке кротке домаће животиње, зависне од човека да би му морале бити покорне. Ти слонови раде само пре подне. Остало време проводе у шуми, где сами сакупе и поједу хиљаду килограма биљне хране, колико им је потребно сваког дана. Они човеку ништа не дугују и због тога се од њих може захтевати само онолико колико су спремни и вољни да ураде. Зато је позив гонича — како то они тврде — један од најлепших и најплеменитијих, као што је и слон најплеменитија животиња. Гоничи их никад не ударају и не боду; они их само потстичу и — како кажу — „моле". Иначе, „добровољац" би могао да се увреди. А и шта би користила љутита претња или грубо поступање, какво магарац и коњ често морају да подносе? Зар танким копљима кажњавати тог цина који би, само да хоће, једним ударцем сурле сравнио човека са земљом?

Игра жмурке у прашуми

Гоничи слонова рано устају. У свитање они већ полазе да траже своје „раднике", који око врата носе звонца да би се лакше открило где се налазе. Сваки гонич познаје звук звона свога слона, па ипак често мора да превали и по десет километара док га нађе.

Слонови нису без разлога на гласу као мудре животиње. Кад су добро расположени, они умеју дуго да се крију од гонича, као да играју жмурке. Ако одлуче да крену у неку „забрањену зону", например на плантажу банана, по којој су у стању да начине чудо и покор, они умеју блатом да запуше своја звона да их не би одала.

Жмурке играју баш као деца. Скривени, слушају како их гоничи дозивају и не мрдају с места. Чак и кад виде да су откривени, праве се невешти све док им гонич не приђе. Тада послушно клекну, па легну, да би им човек усео на главу.

Тај полупитоми слон разуме два „језика": њиме се може управљати помоћу двадесет четири команде које та мудра животиња разликује, или само додирима човечје ноге иза огромног уха колоса.

Смисао за „технику"

Понекад слон уме да се снађе на послу готово као човек. Он је необично спретан. Лако гази и успева да допре и тамо где би човечја нога тешко стигла. Чак и наизглед немогућно успева да постигне. Кад, рецимо, уз веома стрму падину треба да извуче нарочито тежак трупац везан за њега ланцем, кад већ изгледа да ни његова снага није довољна, он нагло клекне на предње ноге и тако повуче трупац више тежином свог тела него снагом. Ако какво стабло с врха почне да се котрља натраг, слон уме да га задржи кљовама, да га врати и гурне преко гребена, па да са уживањем гледа како се дрво сурвава низ рижу (нарочито начињен јаз). Кад се у рижи испречи стабло, па људи и поред свих напора не успеју да рашчисте нагомилане трупце, слон уме и без команде да се упути ка том месту и сам ослободи пролаз.

Гоничи тврде да слон уопште има смисла за технику, да уме себи да помогне разним „помоћним справама", које сам измишља и ствара. Ако га, например, засврбе леђа, он се неће чешати тарући их о дрво или стену, већ ће одломити грану, дугу тачно колико треба, узети је у сурлу и њоме се почешати.

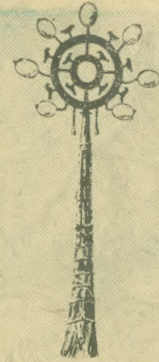
Познаваоци слонова тврде да ова животиња није сентиментална као, рецимо, пас. Слон није дубоко одан гоничу, нема „псећи поглед", и више је везан за људе, за свој посао, него за одређеног човека. Зато ће без отпора примити новог гонича кад стари оде и покоравати се новом гласу. По томе су полудивљи слонови много сличнији мачкама него псима.

Веровали или не...

ГРАД ГЛУВИХ

У италијанском градићу Лардарелу догодио се пре четрдесетак година необичан несрећан случај: неколико хиљада становника истовремено је оглувело. Узрок њихове глувоће била је једна необјашњена природна појава. Наиме, земљиште на коме је град подигнут одједном је почело да „урла", и то тако страшно да се урлик, праћен грмљавином, чуо на 50 километара уоколо. „Урлање" земље трајало је неколико дана и сви они који нису одмах напустили Лардарело изгубили су слух. Ова чудновата природна појава поновила се 1931 године.

ОТПОРНО КАО — ЈАЈЕ

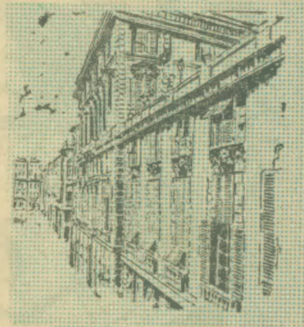

Као украс на торњу једног храма у Аксуму, у Етиопији, налази се седам нојевих јаја. За последњих 180 година ниједно од тих јаја није се разбило.

ПЛЕМЕ КОЈЕ ЖИВИ НА ВОДИ

Недалеко од Станкаја, у архипелагу Сулу, живи племе Ципсија, које је на води подигло себи град. Њихово насеље могло би се по броју становника мерити са многим великим европским градовима. Чланови овог племена рађају се, живе и умиру на води. Куће су им чамци саграђени од дебелих стабала. Многи од њих никад нису ступили на суво, тврдећи да их при самој помисли на то хвата вртоглавица. Занимљиво је да чланови овог племена нису добри поморци: боје се сваке веће непогоде на води.

ПАЛАТА — СОПСТВЕНОСТ ДВА ГРАДА

Палату „Росо", у којој се данас налази градски уметнички музеј, добио је италијански град Ђенова као завештање од једног члана породице Росо. Према том завештању, никаква измена у структури палате не сме се извршити без писменог одобрења општинске управе града Париза.

НЕВЕРОВАТНО...

Анита Редаелц, којој је 87 година, већ четврт века живи у Холивуду, престоници

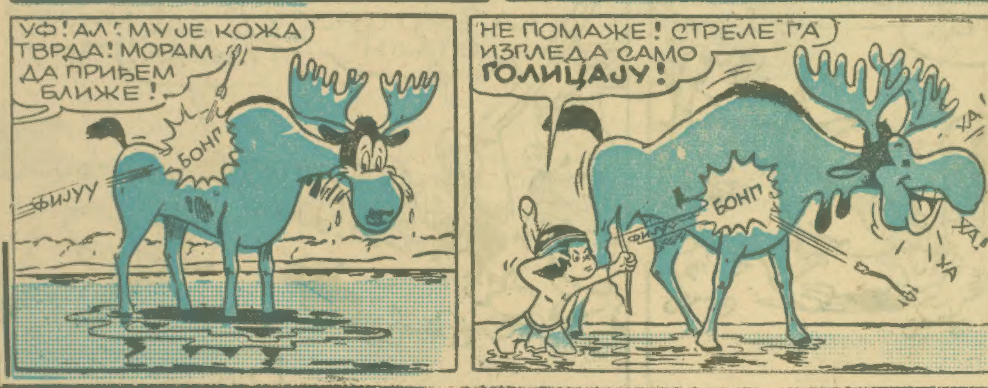
америчке филмске индустрије, а ипак још ниједном у животу није била у биоскопу.

Мали Хијавата

Све због смарагда...

Пред сам последњи рат, у малом граду Музо, у јужноамеричкој држави Колумбији, подигнута је модерна зграда, у којој је уређена исто тако модерна операциона сала. Из иностранства набављени су најбољи рентген-апарати и остали уређаји потребни за преглед и извођење најкомпликованијих операција, а из главног града Колумбије дошли су чувени лекари, специјалисти за хирургију.

Оснивање ове установе у градићу који се састоји из свега неколико улица, по којима су без икаквог реда разбацане омање зграде, изазвало је чуђење код неупућених. Многи су мислили да се овим хтело помоћи становништву овог забаченог места. Али, нису били у праву.

У непосредној близини града налази се рудник смарагда, у коме је радило око 900 рудара. Још кад је рудник отворен, предузете су мере да се спрече крађе, како би сваки, и најситнији грумен овог скупоценог камена дошао у руке „законитих" власника. Свуда око рудника постављене су страже, а наоружани полицајци крстарили су непрекидно по радилишту. Власници су се брзо богатили. Но, после извесног времена настала је међу њима узбуна: принос је почео нагло да опада. Они су одмах посумњали да их то рудари поткрадају, па су завели оштре мере. Пре одласка кућама радници су подвргавани детаљном претресу, али без успеха. Код њих се није могло ништа наћи.

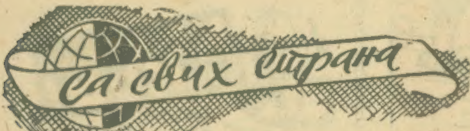
На састанку управе рудника, један од шефова изнео је мишљење да радници износе смарагд из рудника на тај начин што га — прогутају. Како да се то спречи? Пао је предлог да се набаве рентген-апарати. Тако се родила идеја о стварању ове „здравствене" установе у забаченом градићу Музо.

Кад је зграда била довршена, одмах је извршен рентгенски преглед свих рудара. Ни он није донео никакве резултате. Али, ова установа и даље је остала, и у њој специјалисти за хирургију, спремни да расеку трбух сваком рудару код кога би рентгенски апарат открио скривени смарагд.

Ускоро после тога уведена је још једна мера која је имала за циљ да заштити интересе власника рудника смарагда. Овога пута на дневном реду биле су — кокошке. Наиме, примећено је да на радилиште често долазе кокошке из околине, које кљуцају ситне комадиће смарагда. Зато је издато наређење свим Индијанцима-домороцима који станују око рудника да морају пријавити управи свако клање својих кокошака. Индијанци су се успротивили томе и затражили заштиту од власти. Добили су неочекиван одговор: наређењем управе рудника права Индијанаца нису повређена. Они смеју и даље да држе кокошке по својој вољи. Кокошке остају у њиховом власништву, с тим ограничењем што утроба кокошака не припада њима, већ власницима рудника.

Да ли се после тога повећала производња у рудницима смарагда? Изгледа да није. И то из простог разлога што су резерве смарагда смањене. А против природног смањења резерви, власници нису могли да пронађу „одговарајућу меру".

КАКО ЈЕ БИО УТВРЂЕН ВАВИЛОН?

У стара времена, кад није било ватреног оружја, градови су се тешко освајали. Били су опасани јаким бедемима, које није било лако срушити, јер је посада за одбрану била увек у повољнијем положају и лако је ометала нападача. Тако је био утврђен и стари Вавилон. Остаци његових утврђења откривени су приликом ископавања. Вавилон је био окружен са три зида. Дебљина једног зида била је 7,8 метара, другог 7, а трећег 3,3 метра. Иза последњег зида налазио се ров. Један од зидова имао је куле широке преко осам метара. Те куле биле су распоређене на растојању од око 40 метара једна од друге. Археолози су ископали остатке 15 кула. Претпоставља се да је дуж читавог зида било 300 таквих кула. Систем постројења којима се могла регулисати вода омогућавао је да се у случају појаве непријатеља поплави надалеко сва околина око Вавилона.

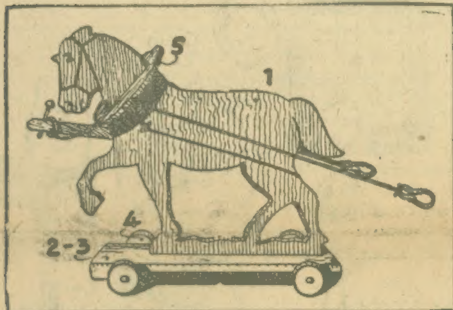
☆ ☆ ☆

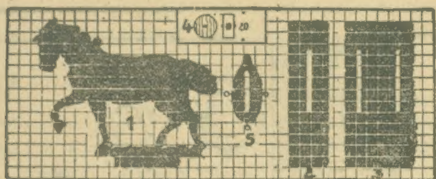
И ПОРЕД ЗАБРАНЕ...

У 16, 17 и 18 веку лов на црнце у Африци био је у пуном јеку. Доцније је забрањена трговина црним робљем, али све је било узалуд. Почело је кријумчарење навелико. Поједине државе покушавале су да то спрече и страшно су прогониле кријумчаре. Сматра се да је у то време из Африке одвођено у ропство око 350.000 црнаца годишње, од чега је на другу страну океана стизало свега око 70.000. Остало је, измучено и измрцварено, умирало на броду и бацано у море. Крајем 18 века у Лондону, Ливерпулу и Бристолу било је преко 200 бродова који су се бавили искључиво трговином робљем. Ти бродови редовно су саобраћали између Гвинејског Залива, Антилских Острва и америчког копна. Свих 200 бродова могли су одједном понети до 50.000 робова.

☆ ☆ ☆

УПРЕГНУТ КОЊ

Овде вам дајемо два цртежа. На првом је претстављен упрегнут коњ, а на другом план како се праве поједини његови делови. Бројке на плану, које се подударају с бројкама на коњу, јасно показују како се они праве. Цела играчка може да се изради од шпер-плоче помоћу малог алата.

☆ ☆ ☆

МРАВИ И ЊИХОВЕ „КРАВЕ МУЗАРЕ"

Познато је да лисне ваши служе мравима као „краве музаре", из којих они сишу шећерни сируп. Научници су прилично тачно израчунали колико шећера мрави прикупе на тај начин. Црвени шумски мрав од једне „муже" понесе кући један милиграм „меда", а то он понавља пет пута дневно. Према томе, ако један мравињак има 100.000 становника и сваког дана само једна петина њих одлази на мужу, онда они прикупе десет килограма шећера у сезони. То је прилична количина за тако ситушне инсекте, чак и у поређењу с количином меда коју произведу пчеле.

☆ ☆ ☆

МЕЛМАК-СМОЛА — НОВА ПЛАСТИЧНА МАТЕРИЈА

Пластичне материја стално се усавршавају и све више подешавају за најразличитију употребу. Једна нова врста замењује гипс у ортопедској хирургији. То је мелмак-смола, која може да се комбинује с гипсом, а смешу може да начини сам лекар. Под оваквом облогом преломљене кости брже и лакше срастају.

☆ ☆ ☆

КОЛИКО НЕКЕ ЖИВОТИЊЕ ИЗЛЕГУ ЈАЈА ГОДИШЊЕ?

Овде ћемо набројати колико неке животиње излегу јаја у току једне године. Кљунар излеже једно јаје, орао 2, пеликан 2 до 3, чавка 5, рода 3 до 5, сврака 6 до 7, препелица 8 до 12, кос до 15, шева 15 до 18, јаребица 7 до 10, врабац 20, кукавица око 20, пастрмка од 500 до 2.000, бакалар око 4 милиона, мрав-термит око 10 милиона, а глиста преко 50 милиона.

ДА ЛИ ЗНАТЕ?

ДДТ У СВАКОМ ЈЕЛУ

Један амерички лекар вршио је анализу јела у ресторанима и мензама и утврдио да људи са сваким обедом поједу извесну количину ДДТ-а. ДДТ се слаже у масним деловима тела, али су његове количине сувише мале да би изазвале теже поремећаје. Ово је, очигледно, једна од последица све шире примене овог инсектицидног средства. Занимљиво је да није нађено ниједно јело без ДДТ-а. Масна јела имала су га више од јела без масти. Да су ове количине ипак безопасне установљено је захваљујући опитима с добровољцима, који су уносили у организам око 200 пута више ДДТ-а него што га човек нормално поједе с храном. Мада су имали у себи пола милиграма ове хемикалије по килограму телесне тежине, и то у току неколико месеци, прошли су без озбиљнијих последица.

КОЛИКО СЕ МОЖЕ ОСТАТИ У МЛАЗНОМ АВИОНУ?

Човек може да остане у млазном авиону 56 часова без неких тежих последица. Наиме, толико су издржала четири америчка пилота у авиону типа Ф-84. Но, иако су пробу добро поднели, ипак су за последња четири часа њихове физичке и духовне способности биле знатно опале. За све време вршена су на њима разна испитивања, а добијали су и нарочиту храну: воћне сокове, ушећерено воће и хладну воду. Имали су и специјално одело за заштиту од хладноће, шлем, рукавице и маску с кисеоником. Ове су пробе од великог значаја, јер, како се у последње време усавршило снабдевање авиона горивом за време лета, то обим њиховог дејства сад зависи готово једино од издржљивости посаде.

УНИВЕРЗАЛНА МАШИНА ЗА ДОМАЋИНСТВО

Савремена техника ставила је домаћицама на располагање разне направе које су их одмениле у многим кућним пословима. Али, набавити све те апарате није нимало једноставно, јер они нису баш тако јевтини. Стога је једна француска фабрика начинила универзални апарат за домаћинство. То је, уствари, електрични мотор, коме се само додају разни делови, те се може, према потреби, претворити у апарат за усисавање прашине, за глачање паркета, за сушницу с топлим ваздухом итд. Руковање је веома једноставно, а цена доста приступачна.

КАКВА ЈЕ ТО МАРИОТОВА БОЦА?

Мариотова боца је таква боца код које се, помоћу цеви провучене кроз грлић, може регулисати брзина истицања течности.

КРВ У ЛЕЧЕЊУ РАЗНИХ БОЛЕСТИ

После двадесетогодишњих научних истраживања и опита, научници са Харвардског универзитета усавршили су једну нарочиту машину, која из крви здравих давалаца извлачи састојке од неоцењиве користи за лечење разних болести. Један од пет постојећих модела овакве машине биће послат Научно-истраживачком медицинском центру француске армије у Паризу, док ће остали остати у америчким лабораторијама.

НОВ АЛУМИНИЈУМ

Не треба никад стругати емајлирано посуђе, јер се квари глеђ. Слично је и с посуђем од алуминијума, које се квари од кристалне соде или цеђи. Али, ти судови се ипак морају на неки начин чистити, нарочито ако јело у њима загори и ухвати се за дно. Савремена хемија и овде је притекла у помоћ. Сад се посуђе превлачи слојем полираног алуминијума, те унутрашња површина постаје толико глатка да се јело не лепи за њу, па се ови судови перу без стругања, лако као тањири од порцулана.

КАКАВ ЈЕ ТО НОВАЦ ФОЛИС?

Фолисом је називана једна врста византиског бакарног новца, а затим кеса ситног новца који се не броји, него мери на кантар. Кеса је понекипут била запечаћена, што је служило као јемство за исправну тежину.

АНТИБИОТИЦИ УТИЧУ НА БИЉКЕ

Један амерички научник из Бруклина успео је да смањи проценат никотина у дувану на тај начин што је земљи у којој се развијала биљка додавао антибиотике. Он је на једном научном скупу изнео своју теорију, по којој се употребом антибиотика може утицати на биљке да смање или повећају извесне састојке у себи. То се може применити не само код дувана, него и код разних лековитих биљака, да им се повећа проценат корисних састојака.

ОГРЛИЧАР

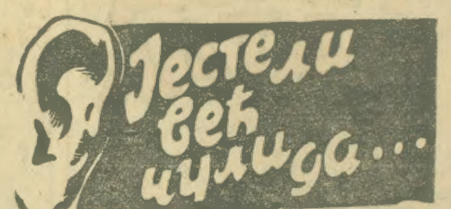
Огрличар је барска птица шиљаста кљуна, велика до 30 сантиметара. Писак јој је продоран, а перје тамносмеђе боје. С пролећа мужјацима ниче огрлица од крутог перја. Живи у северној Европи.

БРОДОВИ И АВИОНИ НА АТОМСКИ ПОГОН

Према мишљењу др Џона Данинга, једног од пионира на пољу истраживања атомске енергије у Америци, „не постоји никакав технички ни економски разлог да кроз десетину година сваки већи брод не буде на атомски погон". А Гордон Дин, бивши претседник америчке Комисије за атомску енергију, вели: „Могућно је да, од данас за десет година, имамо и авионе, и дирижабле, и локомотиве на атомски погон, али аутомобили на атомски погон изгледају ми непрактични".

ОДАКЛЕ ЈЕ ПОРЕКЛОМ КРИКЕТ?

Крикет је омиљена игра у Енглеској, а пореклом је из Француске. Данашњи облик играња утврђен је у 18 веку. На отвореном игралишту играју две екипе, свака од по 11 играча. Игра се малом лоптом и штаповима на игралишту дугом 26, а широком 10 метара. Једна екипа напада са 11, а друга брани са два играча на вратима да лопта не сруши дрвце.

... јединица за мерење буке зове се фон и она одговара најмањој разлици између два шума коју људско уво може да осети. Рика лава даје 100 фонова, песма славуја 20, а бука авионског пропелера 120. Буку јачине 130 фонова ухо већ осећа као бол.

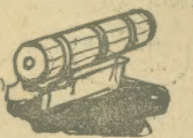
... у нашем народу најбоља овца у стаду назива се трандафиља.

... Немачка је прва увела јавну телефонску говорницу, и то 1877 године.

...још стари народи дивили су се ноћном светлуцању мора, иако нису знали откуда оно долази. Решење те загонетке донео је тек микроскоп. Француз Дикемар из Авра (друга половина 18 века) први је доказао да филтрирана морска вода, која је пре филтрирања светлуцала, више не светли. На основу тога откривено је да ово светлуцање проузрокују жива бића, која су остајала на хартији за филтрирање. Бечки професор Молиш начинио је једном од таквих малих бића лампу која је давала потпуно хладну светлост.

... први српски топови, Карађорђеви „трешњевачи", били су окивани у београдском Доњем граду.

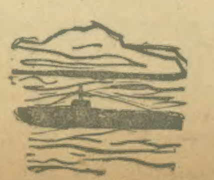

Тај посао обављао је мајстор Тома Миловановић, који је на почетку устанка дошао из Трста, где је радио у арсеналу.

...загребачким гвожђем зове се чувени гвоздени метеорит који је 16 маја 1751 године пао код Храшћине, у Хрватском Загорју. Био је тежак 40 килограма, а данас се чува у једном музеју у Бечу.

... у појединим крајевима Ирака, где се тешко долази до хартије и оловке, деца у школама пишу на песку који им замењује школске свеске.

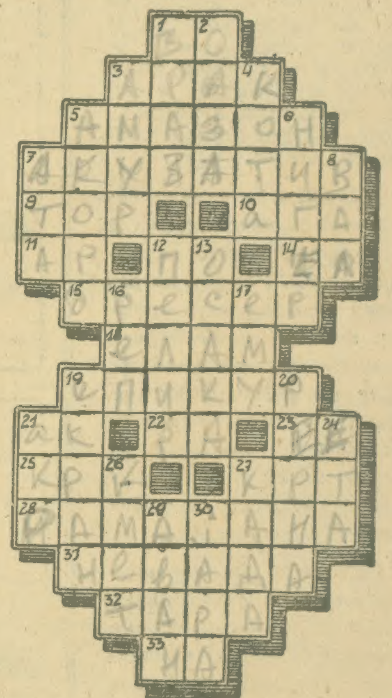
... прва подморница која је пловила испод леда био је „Протектор" конструктора Симона Лејка. „Протектор" је извршио своју пробну пловидбу испод леда у заливу Нарагансет, 1903 године.

Укрштене речи

Водоравно: 1) домаћа животиња; 3) мера за хартију; 5) река у Јужној Америци; 7) четврти падеж; 8) простор за затварање оваца; 10) турска титула; 11) мера за површину; 12) река у Италији; 14) слово латинице; 15) вештак у обучавању животиња; 18) област у Месопотамији; 19) грчки филозоф (341—270); 21) врста першуна; 22) египатско божанство; 23) два иста вокала; 25) острво у Јадранском Мору; 27) лако ломљив; 28) велики индиски еп; 31) држава у САД; 32) планина у Србији; 33) предлог.

Усправно: 1) словеначки књижевник, присталица илирског покрета; 2) насељено место у пустињи; 3) река у Азији; 4) висинска тачка; 5) једновремено саззвуче неколико тонова; 6) река у Западној Африци; 7) отац (слов.); 8) талас; 12) врста хартије; 13) град у Јапану; 16) део животињског тела; 17) птица-тркачица; 19) биоскопско платно; 20) део штедњака; 21) енглеска мера за површину; 24) грчко слово; 26) некадашњи старешина села у Србији; 27) санитарни уређај; 29) кухињска потреба; 30) неиздржљива топлота.

РЕШЕЊЕ ИЗ ПРОШЛОГ БРОЈА

Водоравно: 1) ас; 3) Атос; 5) Краков; 7) боа; 8) миг; 10) срп; 11) „Нана"; 12) ка; 13) олај; 14) Бутир; 17) крај; 18) бродар; 20) Урал; 21) ес; 23) Маја; 24) кра; 25) Ами; 26) она; 27) Ангола; 30) Црно; 31) ба.

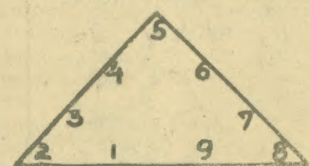
Усправно: 1) ата; 2) сок; 3) Арап; 4) Сомалија; 5) Кораб; 6) винар; 7) ВСК; 9) Гај; 11) номад; 15) Украјина; 16) трола; 18) Брама; 19) рерна; 20) ума; 22) сва; 24) коло; 25) гроб; 29) она.

ДЕДИНЕ ВЕШТИНЕ

„Нумерисани" троугао

Ево једног троугла на чијим су странама распоређени

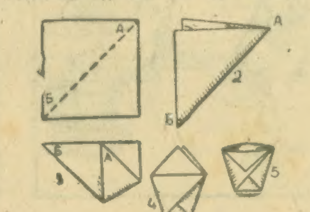

бројеви од 1 до 9. На вама је да промените места четири од њих, али да збир бројева дуж сваке стране остане исти, тј. 20. Да бисмо вам олакшали посао, рећи ћемо вам да се бројеви којима треба променити места налазе један према другима.

Ако и поред овога не можете да извршите размену, помоћи ћемо вам: треба ставити 7 намесно 1, а 9 намесно 3, и обратно.

Чаша од хартије

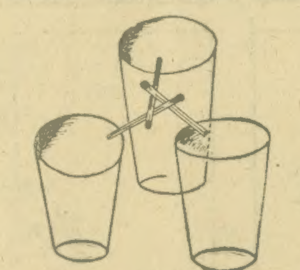
Од чистог полутабака беле хартије начините квадрат (слика 1), па га пресавијте

по дијагонали (слика 2). Кад сте то учинили, крај А пресавијте с десна налево (слика 3), а крај В с лева надесно (слика 4), па онда два горња краја пресавијте, један на једну а други на другу страну, и — чаша је готова. Она вам може бити од користи нарочито на излету, кад дођете до какве чесме а немате никаквог суда за пиће. Овакве чаше можете лако и брзо начинити и носити у џепу по две-три, јер, склопљене, заузимају мало места, а толико су јевтине да сваку искоришћену можете бацити.

Најјевтинији мост

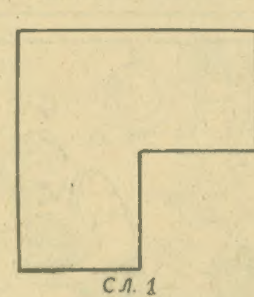
За ову игру потребне су вам три шибице и четири чаше. Помоћу шибица, без икаквог другог алата, имате

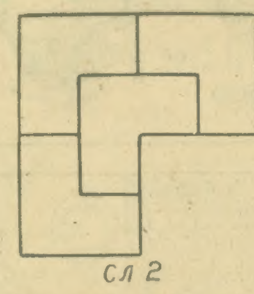
да направите између три чаше такав мост да на њему може стајати четврта чаша.

Покушајте да то постигнете сами, јер је веома лако. Ако баш никако не можете, погледајте нашу слику, која вам показује како ћете то урадити.

Подела њиве

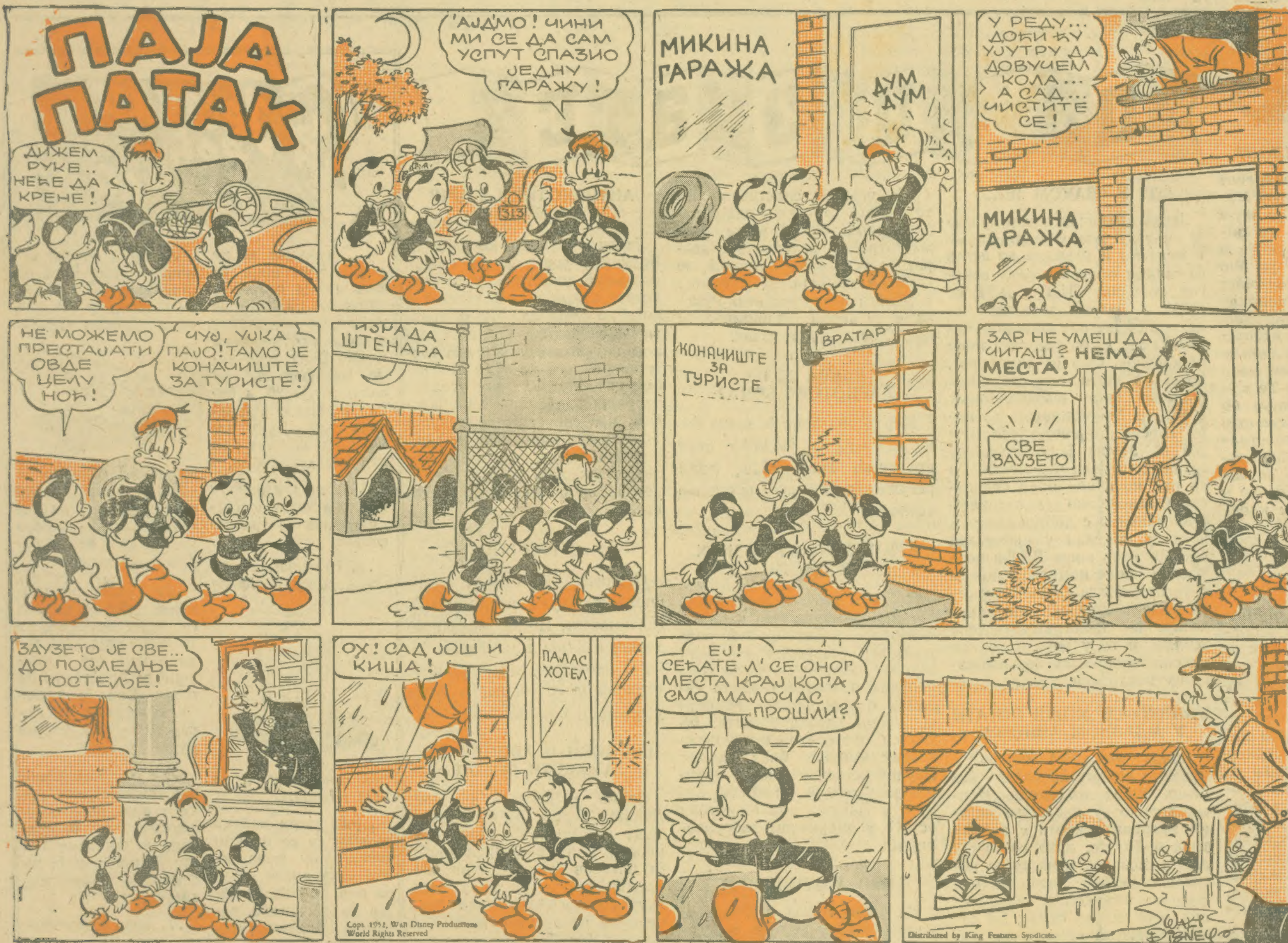
Сл. 1

Сл 2

Имао неки сељак њиву, чији је облик претстављен на слици 1. Кад је остарио и изнемогао, хтео је да је подели четворици својих синова. Притом је настојао да подела буде правична, па је њиву поделио тако да је сваки син добио тачно по четвртину, и то је свака од тих четвртина имала облик који је пре деобе имала цела њива.

Можете ли да одредите облике појединих делова? Ако не можете, погледајте слику 2 и биће вам јасно.

НИЈЕ ГА РАЗУМЕО

Лекар саветује Пери Ждери да припази на исхрану ако хоће да буде здрав.

— Треба да једете воће, пржен хлеб, помало меса и сок од поморанце.

На то ће Пера озбиљно:

— Пре или после јела?

ДВОСМИСЛЕНО

Белка: Замисли само шта ми се догодило. Кад сам јуче ишла на излет, налетела сам својим колима на једно дрво. Аутомобил се сав разбио, а ја сам остала неповређена.

Пата: Ох, каква штета!

ЛЕПА ПРЕПОРУКА

— Пајо, био сам јуче код твог лекара, — вели Мики.

— Јеси ли му рекао да си мој пријатељ?

— Јесам.

— И?

— Тражио је да му платим унапред.

ДОБАР САВЕТ

Шиљо: Шта би ми ти, Мики, препоручио за кожу после бријања?

Мики: Фластер!

Који је ОДГОВОР тачан

ВОГЛАЊА је:

старинска алатка
речица
врста пецива
митолошко биће

ДАРПНА је:

биљка
део старе одеће
врста воћа
долина у Босни

ПЕТАРДА је:

оружје
стари плес
врста једрењака
шаљива игра

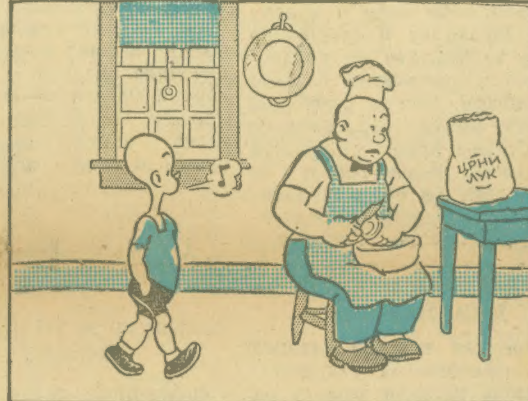
ОДГОВОР:

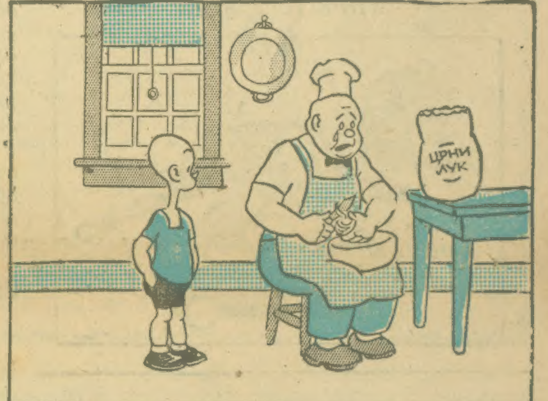
ВОГЛАЊА је речица у Словенији, лева притока Савиње. Извире као поток Слом под Долгим Хрибом (548 метара). Прво тече на југ, доцније у великом луку скреће у правцу запад-југозапад, па југо-југозапад и најпосле на југ до места Гробелно, одакле тече на запад и улива се у Савињу ниже Цеља. Дужина јој је око 29 километара, а површина слива око 452 квадратна километра.

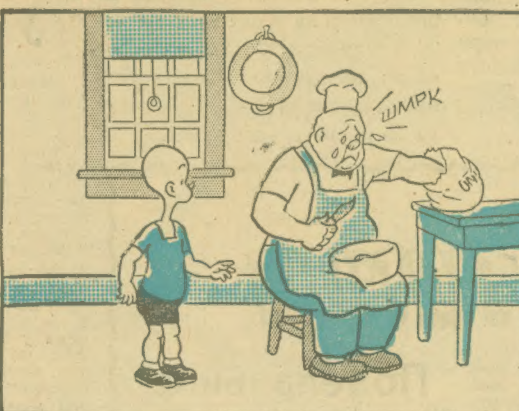
ДАРПНА је велика бела марама, на крајевима украшена свиленим црвеним везом. Уоколо, на размаку од десет сантиметара, висе од ивице дарпне наниже црвене кићанке, дуге до 60 сантиметара. Дарпна се због тежине кићанки лепо приљуби уз главу, па се због тога не подвезује. Носи се у Галичнику.

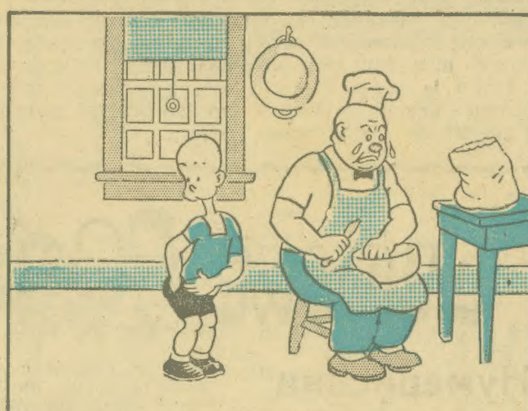
ПЕТАРДА је коцкасто, сферно или цилиндрично тело од грубе улепљене хартије, обавијене канапом, напуњено са пола килограма барута. Пали се помоћу штапина, а служи за давање сигнала.

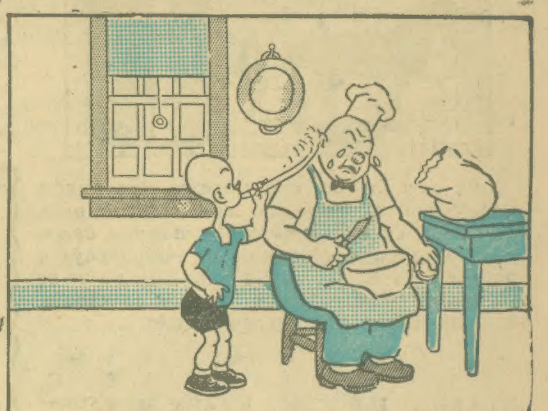

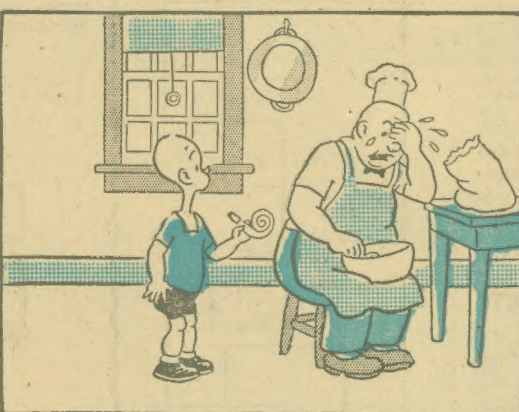

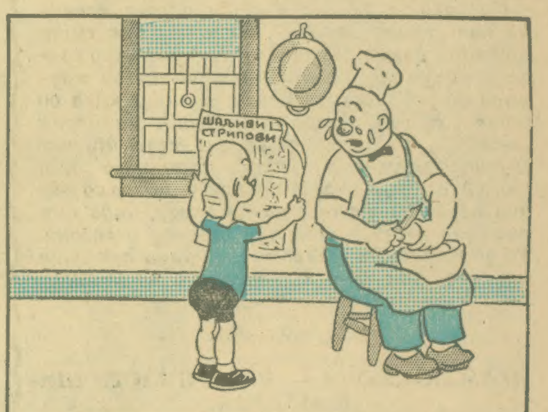

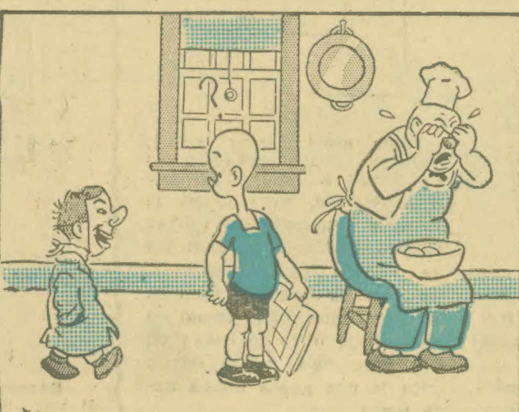

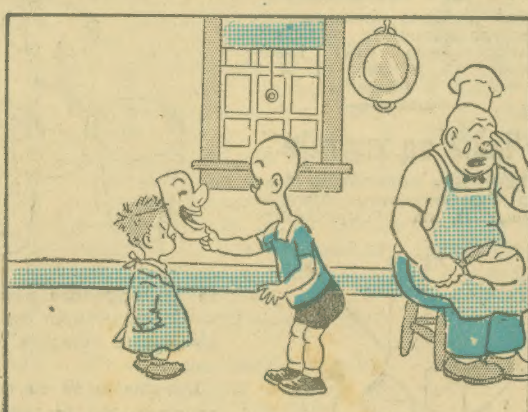

Одговорни уредник Стојиљко Стојилковић, Београд, Македонска 31. — Издаје и штампа „Политика" Штампарско-издавачко предузеће, Београд, Македонска 31. — Текући рачун број 102-Т-82, пошт. фах 124. — Претплата за нашу земљу: годишња 700, полугодишња 350; за иностранство годишња 1.000, полугодишња 500 динара. Рукописи се не враћају